

ТАЪЛИМ МУАССАСАСИ РИВОЖИ СТРАТЕГИЯСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ.

*Тошкент шаҳридаги Пучон Университети магистранти
Сабинова Кимёхон Кудратовна*

Аннотация. Мақолада ҳозирги кунда Ўзбекистонда мактабгача таълим ташкилотлари фаолиятини ислоҳ қилиш зарурияти, муассасаларда фаолият олиб боровчи раҳбар ва педагог ходимлар касбий тайёргарлигига қўйиладиган талаблар, соҳага оид келгуси режалар ҳақида фикр юритилган.

Таянч сўз ва тушунчалар: таълим тизими, мактабгача таълим, генофонд, технология, интеллектуал, стратегия, ёш давлари, мультимедиа, ислоҳ қилиш.

Аннотация. В статье рассматривается необходимость реформирования деятельности организаций дошкольного образования в Узбекистане, требования к профессиональной подготовке менеджеров и педагогов, работающих в учреждениях, а также планы на будущее в этой сфере.

Ключевые слова и понятия: образовательная система, дошкольное образование, генофонд, технология, интеллектуальная, стратегия, возрастные периоды, мультимедиа, реформа.

The article discusses the need to reform the activities of preschool education organizations in Uzbekistan, the requirements for professional training of managers and teachers working in institutions, as well as plans for the future in this area.

Key words and concepts: educational system, preschool education, gene pool, technology, intellectual, strategy, age periods, multimedia, reform.

Кириш

Бугунги кунда мактабгача таълим ташкилотларини ижтимоий соҳа ва иқтисодиёт тармоқлари эҳтиёжларидан келиб чиққан ҳолда, фан, таълим ва ишлаб чиқаришнинг мустаҳкам интеграциясини таъминлаш асосида таълим-тарбия муассасалари фаолияти сифатини яхшилаш, рақобатбардош кадрлар тайёрлаш, илмий ва инновацион фаолиятни самарали ташкил этиш, халқаро ҳамкорликни ривожлантириш, мактабгача таълим соҳасида давлат-хусусий шерикликни ривожлантириш ҳамда соҳада соғлом рақобат муҳитини яратиш мақсадида кенг чора-тадбирлар амалга оширилмоқда.

Сўнгги йилларда мактабгача таълим тизимини ислоҳ қилишга ҳамда ривожлантиришга қаратилган қонунлар, қарорлар қабул қилиниб, амалиётга жорий этилмоқда.

Мактабгача таълим соҳасида ягона давлат сиёсатини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш, болаларни мактабгача таълим билан босқичма-босқич тўлиқ

қамраб олишни таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 30 сентябрдаги “Мақтабгача таълим тизими бошқарувини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони билан Мақтабгача таълим вазирлиги ташкил этилди [5].

Бугунги кунда Ўзбекистонда 14 мингдан ортиқ мақтабгача таълим ташкилоти фаолият кўрсатмоқда. 2019 йилда Мақтабгача таълим вазирлиги тизимга болалар қамровини 52 фоизга етказди. 2020 йилда бу кўрсаткич 59,5 фоиз бўлиши кутилмоқда, шунингдек, 85,2 фоиз 6 ёшли болаларни мажбурий 1 йиллик таълим билан қамраб олиш режалаштирилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 майдаги «Ўзбекистон Республикаси мақтабгача таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида»ги қарори мисолида кўрсак, мазкур концепция мақтабгача таълим тизимини янада такомиллаштириш, болаларнинг сифатли мақтабгача таълимдан тенг фойдаланишини таъминлаш, мақтабгача таълим хизматларини ривожлантириш, бир сўз билан айтганда, мақтабгача таълим тизимини ривожлантиришнинг мақсадли вазифаларини қамраб олган бўлиб, жараённинг устуворликлари ва босқичларини белгилаб беради.

Болалар боғчаси болаларни жамиятда яшашни орғатадиган биринчи муассасадир. Айнан болалар боғчасида боланинг бошқа одамлар билан биринчи мустакил алоқалари пайдо бўлади, бу ерда у мулоқот қилишни ва ўрганади. Тенгдошлар билан мулоқот болага тезда янги билимларни олиш имконини беради, чунки эрта тақлид қилишнинг таъсири жуда кучли. Мақтабгача таълим муассасасига муваффақиятли мослашиш ҳар қандай қийин вазиятда болага ёрдам берадиган педагоглар касбий тайёргарлигига боғлиқ [3]. Болалар боғчасида мақтабгача таълим боланинг ривожланиш ва ижтимоий эҳтиёжларини қондиради. Уйда окитиш, албатта, болада оз-озини бошқариш коникмаларини ривожлантириш ва мақтабга тайёргарлик қориш учун зарур болган билимларни эгаллашни таъминлаши мумкин, аммо у болани гуруҳда яшашга ўргатиш имконига эга эмас. Гарчи бу бошқа одамлар билан умумий тил топиш қобилияти бўлса-да, бу инсоннинг катталардаги муваффақиятининг калитидир. Боладар боғчасидаги мақтабгача таълим болага атрофдаги дунё ва ундаги ўз ўрни ҳақида ўз тасаввурини шакллантиришга имкон беради. Бола ўзининг тенгдошлари билан солиштириш орқали ўз маҳорати ва қобилиятини баҳолашни ўрганади. Яъни, у тегишли ўз ўзини англашни ривожлантиради. Мақтабгача таълимнинг вазифалари нафакат боланинг коммуникатив ривожланиши, балки унинг ақлий, ахлоқий, эстетик ва жисмоний ривожланишини ҳам ўз ичига олади. Ушбу компонентларнинг барчаси тўлиқ ҳуқуқли шахсни шакллантириш учун зарур шартлардир. Чизмачилик, кашта тикиш ва аппликация, дизайн, мусиқа ва

жисмоний тарбия дарслари ва ҳар бир болалар боғчаси таклиф қилиш мумкин бўлган машғулотлардир. Замонавий шароитда ёш болалар билан ишлаш тарбиячилар касбий маҳорати ва шахсий фазилатларига юкори талаблар қўйилади. [4]. Шу билан бирга, бугунги кунда таълим олган ёш мутахассисларнинг болалар боғчаларида ишлашга деярли ҳеч қандай мотивацияси йўқ. Бунга сабаб маошнинг пастлигидир. Болаларнинг ҳаёти ва соғлиги учун маъсул бўлган, кўп қиррали тарбиявий ишларни бажарадиган болалар боғчаси тарбиячининг иши жуда катта ақлий ва жисмоний куч талаб қилади. Айтиш мумкинки, фақат айнан ақлий ва жисмоний кучли тарбиячилар болаларни тўғри тарбиялай оладилар. Аслида таълим анъанавий равишда қимматбаҳо саноат ҳисобланади. Тарихнинг турли даврларида вазиятни ўзгартиришга, таълим соҳасини инвестицион соҳага айлантиришга уринишлар бўлган. Бирок, таълимнинг иқтисодий базаси бюджетдан ташқари фаолият учун етарли инфратузилмани яратилмаган. Мактабгача таълимни ташкил этиш, тарбиячилар учун муносиб иш ҳаққи ва барча болалар учун сифатли болалар боғчаси мавжудлиги муаммоларини ҳал қилиш алоҳида бюджет маблағларини талаб қилади. Мактабгача ёшдаги болаларни қамраб олишнинг кўпайиши билан мактабгача таълимнинг юкори сифати турли даражадаги ва турдаги таълим муассасалари ўртасида горизонтал алоқаларни ўрнатиш орқали таъминланиши мумкин.

Мактабгача ёшдаги болалар ривожланишига қўйиладиган давлат талабларида кўрсатилишича, бугунги мактаб боладан аниқ билимларгина эмас, фикрлаш кўникмаси, катталар ва тенгдош ўртоқларини тушуниш, улар билан ҳамкорлик қилиш ҳам талаб этилади. Шунинг учун бола мактабга қадам қўяётганида қанчалик билимга эга эканлиги эмас, балки унинг янги билимларни эгаллашга тайёрлиги, атроф-оламга мослашиш кўникмаси, воқеа-ҳодисани мустақил равишда таҳлил этиш ва мустақил ҳаракат қилиши муҳимроқ ҳисобланади. Мазкур ҳолатлар эса талабга жавоб бера оладиган тарбиячи-педагогларни талаб этади. Шу нуқтаий назардан мактабгача таълим муассасаларини ҳам иқтисодий ҳам методик жиҳатдан ривожлантириш бугунги кун марказий масалаларидан эканлигига қараб ҳаракатланиш лозимлигини белгилайди. Ушбу масалалар асосида амалга ошириладиган ишлар натижасида мактабгача таълим тизими мазмунини такомиллаштиришда қатор муаммолар ҳал этилади. Жумладан:

— мактабгача таълим тизими ва уни ривожлантириш учун алоҳида эътибор қаратилиб, энг илғор хорижий тажрибалар асосида ҳар жиҳатдан замонавий тизим яратилади;

— мамлакатимизда мактабгача таълим тизимини ривожлантиришнинг ҳуқуқий базаси такомиллаштирилади;

— мактабгача таълим тизими мазмуни ва уни амалга оширишнинг замонавий педагогик ва ахборот коммуникация технологияларидан фойдаланишнинг мақбул механизми яратилади;

— мактабгача таълим фаолиятини ривожлантиришга қаратилган ягона давлат сиёсатини амалга ошириш орқали мактабгача таълим ҳар томонлама ривожлантирилиб, тарбияланувчиларнинг билими ва маънавий-ахлоқий даражаси янада юксалтирилади;

— ўқув-тарбия жараёнига ўқитишнинг замонавий илғор шакллари, янги педагогик ва ахборот технологияларини, таълим-тарбиянинг самарали шакл ва усуллари жорий этиш орқали болаларни ҳар томонлама интеллектуал, маънавий-эстетик, жисмоний ривожлантириш ҳамда уларни мактаб таълимига тайёрлаш сифати тубдан яхшиланади;

— болаларни мактабга тайёрлашнинг муқобил шакли бўлган қисқа муддатли гуруҳлар тармоғи кенгайтирилади;

— мактабгача таълим муассасаларининг моддий-техника базаси яхшиланади;

— давлат ва нодавлат мактабгача таълим муассасалари тармоғи кенгайтирилиб, улар ўртасида соғлом рақобатни шакллантириш орқали таълим хизматлари турлари кўпайтирилади;

— бўш турган ва фойдаланилмаётган давлат бино ва иншоотларидан самарали фойдаланишга эришилади;

— 5-6 ёшли болаларни мактабгача таълимга 100 фоиз қамраб олиш имконияти яратилади.

Демак, мактабгача таълим муассасаларининг характериға кўра таълим-тарбия мазмунини, методларини шахсни ижтимоийлаштириш, онг ва тафаккурини, дунёқарашини шакллантириш доирасида ишлаб чиқиш давр талабидир. Бу ўринда мактабгача тарбия ёшидаги болаларнинг ёшига оид ва психологик хусусиятлари, тарбия ташкилоти жойлашган географик муҳит, толерантлик тамойиллари, миллий ва умуминсоний қадриятлар муштараклиги ҳамда демографик вазият инobatга олинмоғи мақсадга мувофиқдир. Шунингдек, таълим-тарбия мазмунини замон талабларига мос шакллантиришда дунёдаги глобаллашув жараёни тамойиллари, хорижий илғор тажрибалар, мутахассис олимларнинг илмий-назарий, методик характердаги ғоялари ва қарашларига таянилади.

Адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги ПФ-4947-сон фармони. // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 йил, 6-сон, 70-модда. 2.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 30 сентябрдаги «Мактабгача таълим тизими бошқарувини тубдан такомиллаштириш чоратадбирлари тўғрисида»ги ПФ-5198-сон фармони. // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 2017 йил.

2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг мактабгача таълим тизимини такомиллаштиришга бағишланган йиғилишдаги маърузаси. Ёшлар пресс – клуби. – «Маърифат» газетаси. 2017 йил 1 ноябрь.
3. Болотина, Л. Р. Дошкольная педагогика: учебное пособие для вузов / Л. Р. Болотина, Т. С. Комарова, С. П. Баранов. — 2-е изд., перераб. и доп. — Москва: Издательство Юрайт, 2021. — 218 с.
4. Ситаров В. А. Дидактика: учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений. — М.; ГКЛ, 2004. — 99 с.
5. <https://xs.uz/uzkr/post/ozbekiston-respublikasi-maktabgacha-talim-tizimini-2030-jilgacha-rivozhlantirish-kontseptsiyasi-amalda>.